

KOTIMAISEN KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA GRANSKNING AV INHEMSK LITTERATUR

Venäläinen sortokausi Suomessa. Toimittanut PÄIVIÖ TOMMILA. Historian Aitta XIV. WSOY, Porvoo 1960. Sivuja 254.

Viime aikoina on historian tutkimuksen piirissä kiinnitetty erityistä huomiota siihen, missä määrin eletävän ajan tapahtumat ja olosuhteet antavat historian tutkijalle sellaisia virikkeitä, jotka auttavat häntä löytämään uusia tekijöitä menneisyyden tapahtumista, ja sellaisia rakennemalleja, jotka hän joko tietoisesti tai tahtomattaan sovittaa tutkimuksensa kohteisiin. Monesti tällainen vaikutus saattaa heti pistää silmään häiritsevästi tekijänä, joskus sen luoman historiallisen kuvan kierous paljastuu vasta aikojen kuluttua, mutta useimmiten on oman ajan tarjoamien analogioitten vaikutus tutkimuksen edistymiseen laadultaan vain positiivista.

Tällaisesta laajenevasta näkökulmasta näyttää olevan kysymys tutkittaessa Suomen sortovuosien historiaa. Aikaisemmassa tutkimuksessa, joka lähti voimakkaan kansallisuusideologian pohjalta, Venäjän pyrkimykset Suomessa nähtiin vain panslavismin aaltona, joka pyrki suomalaisen kansallisuuden täydelliseen tuhoamiseen. Mutta nyt toisen maailmansodan jälkeen uusien analogioitten tarjoutuessa on ryhdytty kiinnittämään huomiota enemmän siihen, mikä saattoi olla Venäjän puhdas sotilaspoliittinen intressi Suomeen. Toisaalta taas suomalaisten vastarintaa tutkittaessa on perustuslaillis-liberaalinen historiankirjoitus suhtautunut ihailleen sekä passiiviseen että aktiiviseen vastarintaan, jotka näyttivät tuottavan parhaimmat tulokset, kun sen sijaan vanhasuomalaisen puolueen edustama myöntöväisyyskanta on saanut osakseen ankaraa arvostelua, eikä sen aatteellisia perusteita ole juurikaan pyritty selvittämään, vaan on katsottu asenteenoton monesti johtuneen vain persoonallisen edun tavoittelusta. Uuden poliittisen tilanteen valossa on kuitenkin myöntöväisyysmiesten asennetta alettu ymmärtää, ja Enckellin, Paasikiven ja eräitten Danielson-Kalmarin muistelmien ilmestyminen on antanut sysäyksen sortovuosien politiikan uudelleen arvioimiseen. Parhaillaan ovatkin useat keskipolven ja nuoren polven historian tutkijat paneutuneet Suomen ja Venäjän suhteita käsitteleviin tutkimuksiin, joista eräät tulevat oleellisesti valaisemaan myös sortovuosien tapahtumia. Eräänlaisena välityönä ja — jos niin sallitaan sanoa — tutkimusproblematiikan esittelynä on hiljattain ilmestynyt Historian Ystävien Liiton julkaisema teos »Venäläinen sortokausi Suomessa», jonka on toimittanut maisteri PÄIVIÖ TOMMILA. Teos on omistettu professori Arvi Korhoselle hänen täyttäessään 70 vuotta tammikuun 9 päivänä 1960.

»Venäläinen sortokausi Suomessa» koostuu 15 tutkielmasta, jotka ovat yhdentoista kirjoittajan käsialaa. Julkaisun aloittaa professori L. A. PUNTILA, joka tarkastelee kiistaa Suomen asemasta Venäjän valtakunnassa 1800-luvun kuluessa. Dosentti O. SEITKARI kuvaa Venäjän poliittisia tavoitteita Suomessa. Uudelta kannalta katsoo sortovuosien tapahtumia maisteri TUOMO POLVINEN selvittäessään Venäjän sotilaspoliittisia tavoitteita Suomessa. Sekä Venäjän pääesikunnan operatiivisten suunnitelmien että sota-

arkistosta löytämänsä Suomen sotilaspiirin erillisen liikekannallepanosuunnitelman valossa hän osoittaa, että Venäjän tavoitteet Suomessa olivat laadultaan puhtaasti defensiivisiä. Tahdottiin vain suojata Pietarin turvallisuus ja pelättiin kolmea tekijää: saksalaisten maihinnousua, Ruotsin liittymistä sotaan keskusvaltojen puolelle ja kapinaa Suomessa. Tämä osoittaa, että Ruotsissa 1890-luvulta lähtien voimakkaasti esiintynyt Venäjän ekspansion pelko on ollut väärä, seikka, jota Ruotsin ulkopoliitiikan viimeaikainen tutkimus (Folke Lindberg) on uumoillut, mutta jota se ei vielä ole pystynyt sitovasti osoittamaan. — Dosentti UUNO TUOMINEN kuvaa helmikuun manifestia ja yrityksiä sen kumoamiseksi tai saattamiseksi sopusointuun Suomen lakien kanssa, ja professori EINAR W. JUVA käsittelee asevelvollisuuslakia, kutsuntalakkoa ja virkamiesten erottamisia.

Kun näin venäläisten menettelytavat on kuvattu, siirrytään käsittelemään suomalaisten vastustusta venäläisten haasteeseen. Maisteri LAURI HYVÄMÄKI hahmottelee perustuslaillisuuden ideologian kiinnittäen huomiota siihen, että jo postimanifestin aikoihin 1890-luvun alussa muodostuivat passiivisen vastarinnan menettelytavat. Maisteri PIRKKO ROMMI esittää myöntyväisyysuuntauksen perustelut. Yrjö Koskisen ja ministerivaltiosihteri Woldemar Carl von Daehnin kirjeenvaihdon avulla hän osoittaa, että menettelytavan Venäjään nähden oli Yrjö Koskiselle hahmotellut juuri von Daehn, vaikka von Daehn vetäytyikin itse jo vuonna 1898 syrjään, niin että ratkaisevien tapahtumien tullessa Yrjö Koskinen joutui itse ratkaisemaan kantansa. Lisensiaatti HANNU SOIKKANEN kuvaa työväenliikkeen kahden linjan, »siltasaarelaisuuden» ja »kansallisen linjan» asennoitumista oikeustaisteluun. Dosentti MATTI LAUERMA esittelee aktiivisen vastarinnan osoittaen, että aktivistit tuskin ajattelivat toimintaansa muuksi kuin passiivisen vastarinnan täydentäjäksi. Maisteri OSMO A. WIIO esittää eräitä viitteitä kiintoisasta tutkimusaiheestaan Suomen ulkomaanpropagandasta sekä Suomen asiointien käsitteystä sortovuosina länsimaisessa sanomalehdistössä; tässä hän rajoittuu lähinnä Lontoon ja Pariisin lehdistöön. HANNU SOIKKANEN kuvaa suurlakon tapahtumat, UUNO TUOMINEN toisen sortokauden aikaisen yleisvaltakunnallisen lainsäädännön, TUOMO POLVINEN ensimmäisen maailmansodan vaikutuksen Suomen asemaan ja MATTI LAUERMA jääkäri liikkeen synnyn ja toiminnan.

Teoksen viimeisessä luvussa »Sortovuosien vaikutus kulttuurielämään» professori RAFAEL KOSKIMIES tarkastelee muutamia sortovuosien kuvauksia kaunokirjallisuudessa, lähinnä Juhani Ahon, Johannes Linnankosken ja Eino Leinon teoksia. Huomiotta on kuitenkin jäänyt se yleinen kulttuurielämän nousu, mitä sortovuodet Suomessa merkitsevät, ja ne suuret taloudelliset voimavarat, mitä sortovuosien tapahtumat kirvoittivat kulttuurielämän hyväksi, Suomen loistelas ja suurmittainen esiintyminen Pariisin maailmannäyttelyssä vuonna 1900, kansanvalistustyön, luentotoiminnan ja kirjastolaitoksen moninkertaistuminen ja kulttuurityön ulottaminen entistä paljon laajempiin kansalaispiireihin.

Kokonaisrakenteeltaan »Venäläinen sortokausi Suomessa» on onnistunut teos, jossa ensimmäisen ja toisen sortokauden kuvaus on oikealla tavalla yhdistetty; tavallisesti routavuosien esitykset keskittyvät ensimmäisen sortokauden tapahtumiin toisen jäädessä mitättömälle huomiolle. Kulttuurielämän kuvauksen laajentamisen ohella jää kaipaamaan erityistä esitystä sortovuosien vaikutuksesta talouselämään; merkitsevähän nämä vuodet muun muassa osuustoiminnan laajaa murtautumista Suomeen; kenties kuvausta myös eräistä sortovuosien sotilaspoliittisista vaikutuksista, ennen muuta kasvavasta siirtolaisuudesta. — Jokunen pieni huolimattomuus sattuu lukijan silmään: Venäjän sisäasiainministeristä käytetään rinnakkain nimimuotoja Plewe ja Plehwe. J. V. Snellman esiintyy

myös väärässä muodossa J. W. Snellman, samoin Mauno Rosendahl, pitää olla Rosendal. Sivulla 152 puhuttaessa Voimaliitosta käytetään useissa kohdin vuosilukua 1906, kun tarkoitetaan vuotta 1905, ja sivulla 187 mainitaan Kuopion läänin kuvernööriksi »kreivi Berg», mutta tarkoitetaan kuvernööriä, kirjailijaa ja todellista valtioneuvosta Martti Aleksi Berghiä, joka omaksui sukunimekseen Bergh-Martti-Wuori.

»Venäläinen sortokausi Suomessa» on tervetullut teos opetuksen tarpeisiin luomaan laajenevaa kuvaa sortovuosien tapahtumista; tutkimuksen kannalta se taas avaa kysymyksenasetteluja, joihin lähivuosina toivottavasti saadaan entistä perusteellisemmat vastaukset.

Jaakko Numminen